

Energieverbruik huishoudens sterk regionaal bepaald

Er bestaan duidelijke verschillen in het gemiddelde energieverbruik van huishoudens per provincie. Met name in Noord- en Zuid-Holland ligt het verbruik van gas en elektriciteit per woning lager dan elders in Nederland. Dit komt door de aanwezigheid van relatief kleinere woningen en huishoudens en de inzet van stadsverwarming. De dichtheid van wonen en werken zorgt voor minder vervoerskilometers per inwoner en een lager verbruik van motorbrandstoffen. Desondanks is er in alle provincies nog veel werk te verzetten om te voldoen aan nieuwe doelstellingen omtrent efficiënter energiegebruik. Het doorvoeren van verbeteringen biedt huishoudens een effectieve manier om meer geld vrij te spelen voor andere doeleinden. Verder helpt het provincies om hun energie- en duurzaamheidsdoelstellingen te halen. Tegelijkertijd zorgt de gewenste energietransitie voor kansen in sectoren als de bouw en zakelijke dienstverlening.

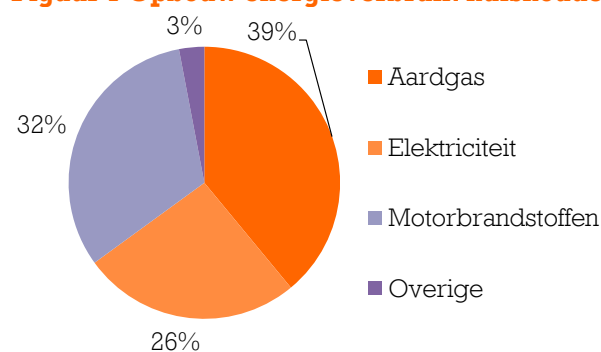
Energiebehoefte huishoudens vertegenwoordigt groot deel Nederlandse energievraag

Nieuwe Europese doelstellingen en het landelijke Energieakkoord zetten de efficiëntie van ons energiegebruik weer op de agenda. Volgens richtlijnen van de Europese Unie dienen lidstaten in de periode tot 2020 ieder jaar 1,5% verbetering van hun energie efficiëntie te behalen. Over de periode 2000-2010 lag het tempo in Nederland op 1,1% per jaar¹. Onder andere in het verbruik van huishoudens is nog veel potentie voor efficiënter energieverbruik. Van de totale Nederlandse energiebehoefte is 20% het resultaat van de vraag van huishoudens naar gas en elektriciteit. Daarnaast hebben consumenten een belangrijk aandeel in het totale verbruik van motorbrandstoffen. Zowel in de bebouwde omgeving als in transport is er met op consumenten gerichte initiatieven nog veel energie te besparen. In deze publicatie analyseren we regionale verschillen in het energieverbruik van huishoudens aan de hand van een aantal factoren (zie box 1). Daarmee geven we een aanzet en een aantal handvatten voor bedrijven en overheden om hier op in te springen.

Trends in energieverbruik huishoudens

Het energieverbruik van huishoudens is onder te verdelen in drie hoofdcategorieën: gas, elektra en motorbrandstoffen (figuur 1). In 2011 bedroeg het totale aardgasverbruik in woningen bijna 10,5 miljard m³. Daarnaast verbruikte Nederlandse huishoudens ruim 23,5 miljard kWh elektriciteit en bijna 8 miljard liter motorbrandstoffen. De langjarige trend is dat het gemiddelde gasverbruik terug loopt, onder andere door betere isolatie. Het elektriciteitsverbruik in woningen is langzaam stijgend door het toenemende energiegebruik bij huishoudelijke taken (bijvoorbeeld afwasmachines, drogers), het grotere aantal tablets en laptops en het stijgende gebruik van elektrische vervoermiddelen.

Figuur 1 Opbouw energieverbruik huishoudens

Bron: Energietrends 2012

Door de neergang van de economie neemt het verbruik van motorbrandstoffen de afgelopen jaren af. Hoewel er steeds meer zuinige auto's op de markt komen, rijden consumenten ook vaker door met de huidige wat oudere en vaak minder zuinige auto. In de praktijk lijken deze effecten elkaar op te heffen.

Energiebehoefte per huishouden laagst in Noord- en Zuid-Holland

Uit analyse blijkt dat de energiebehoefte per huishouden in de Randstadprovincies Noord- en Zuid-Holland het laagst is van de Nederlandse regio's (figuur 2). Daarbij is gekeken

¹ Zie ook het ING rapport 'Energiebesparing in Nederland' (2013)

naar drie aspecten (gemiddeld verbruik aardgas, elektriciteit en mobiliteit). Vooral in Noord- en Zuid-Holland resulteert de bevolkings- en bebouwingsdichtheid in een lagere mobiliteitsbehoefte en een bovengemiddeld aantal kilometers met het OV, de fiets of te voet. Ook zorgen relatief kleinere woningen en meer gestapelde bouw voor een lager gasverbruik, zeker in combinatie met stadsverwarming. Ten slotte resulteert een kleiner aantal personen per huishouden ook in een gemiddeld lager elektriciteitsverbruik. Randstadprovincie Flevoland springt er in positieve zin uit wat betreft het gasverbruik per woning. Dit komt door de relatief jonge en goed geïsoleerde woningvoorraad en doordat 32% van de woningen stadsverwarming heeft. Inwoners van Flevoland maken echter wel de meeste autokilometers (figuur 3) en ook het elektriciteitsverbruik per woning is het hoogst.

Effectieve route naar een betrouwbare, duurzame en betaalbare energie voorziening

De laatste jaren lag de focus van politici, bedrijfsleven, investeerders en banken meer op duurzame energie productie dan op efficiënt energiegebruik. Het helpt daarbij dat hernieuwbare energie tastbaar is, het vaak omvangrijke projecten betreft en leunt op het gebruik van nieuwe technieken. Daardoor is de markt voor hernieuwbare energie veel meer ontwikkeld dan die van efficiënte energie oplossingen.

Figuur 2 Gas- en elektriciteitsverbruik per woning ten opzichte van landelijk gemiddelde (2011)

- Hoger gas- en elektriciteitsverbruik
- Hoger gasverbruik en lager elektriciteitsverbruik
- Lager gasverbruik en hoger elektriciteitsverbruik
- Lager gas- en elektriciteitsverbruik

Bron: Klimaatmonitor

Hernieuwbare energie heeft echter ook zijn schaduwzijde. Voornamelijk omdat het een relatief dure manier is om duurzaamheid te verbeteren. Veel technologieën zoals zonne-energie en (offshore) wind zijn sterk afhankelijk van overheidssteun en het overheidsbudget staat onder druk door de financiële en economische crisis. Onderzoek wijst uit dat efficiënter energieverbruik de belangrijkste, voordeligste en meest directe manier is om de toekomstige energiebehoefte te verduurzamen. Op dit moment wordt het nog te weinig gebruikt, over het hoofd gezien of niet begrepen.

Box 1 Toelichting bij de analyse

Wat is energie efficiëntie?

Wanneer voor dezelfde prestatie minder energie nodig is, is sprake van energie efficiëntie. Te denken valt aan het gebruik van led-verlichting, elektrische auto's en energiezuinige apparaten. Dit is iets anders dan energie besparing wat het resultaat is van een bewuste keuze om iets niet te doen (zoals de auto laten staan, de verwarming een tandje lager te zetten of het licht uit laten).

Bepalende factoren in regionaal energieverbruik huishoudens

In de verklaring van de regionale verschillen in het energieverbruik van huishoudens zijn een aantal factoren meegenomen.

1. De grootte van woningen. Doorgaans geldt hoe groter de woning hoe groter het gasverbruik. Ook zijn kleinere woningen vaak appartementen waardoor er minder warmteverlies naar buiten optreedt.
2. Grootte van huishoudens. Hiervoor geldt hoe groter het huishouden hoe groter het elektriciteitsverbruik. Per extra persoon neemt de behoefte naar verhouding wel af, zo is voor een 2-persoonshuishouden het gemiddeld verbruik 1.775 kWh per persoon per jaar, in een huishouden met 4 personen is dit 1.190 kWh per persoon.
3. Bouwjaar van woningen. In recente woningen zijn vrijwel altijd HR ketels en dubbelglas aanwezig, iets wat in oudere woningen vaak nog ontbreekt en vooral veel extra gasverbruik oplevert.
4. Mobiliteitsbehoefte en gebruikt vervoermiddel. Het aantal gereisde kilometers per inwoner en de keuze voor een vervoermiddel bepalen uiteindelijk het verbruik van motorbrandstoffen.

Regionaal is nog veel winst te behalen

Op regionaal niveau zijn er verschillende manieren om de randvoorwaarden te scheppen voor efficiënter energiegebruik. In de bebouwde omgeving is de meeste winst te behalen met isolatie, het gebruik van restwarmte, warmtekraftkoppeling, efficiënte apparaten en toepassing van energiezuinige verlichting (zoals led), ventilatie en airconditioning. Ook gaan schattingen ervan uit dat 25% van het ICT gerelateerde energie verbruik in huishoudens het gevolg is van de apparaten die stand-by staan.

Veel partijen zijn gebaat bij het verder uitbouwen van het energiebewustzijn bij particuliere en institutionele huiseigenaren (zoals woningcorporaties). Daarbij kunnen energiebedrijven, netbeheerders, ondernemers in de bouw, provincies, gemeenten en consumentenorganisaties (bijvoorbeeld Natuur & Milieu, Nudge) een actieve rol spelen.

Stedelijke leefomgeving drukt energieverbruik Zuid-Hollandse huishoudens

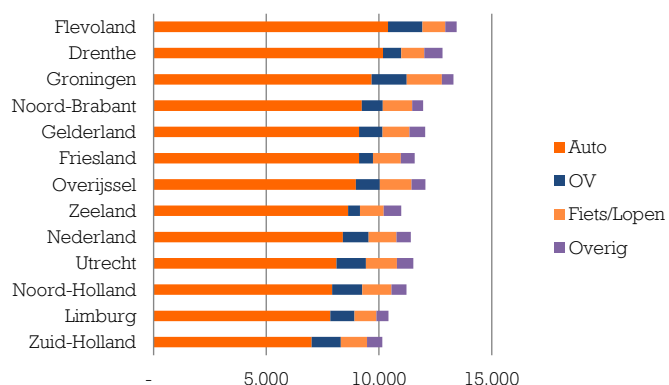
Als dichtstbevolkte provincie kent Zuid-Holland flinke voordelen op het gebied van energiegebruik. Zuid-Hollanders gebruiken het trein- tram en metronetwerk in en rond de grote steden intensief. In vergelijking tot de rest van Nederland liggen woon- en werklocatie dicht bij elkaar. Dit drukt het brandstofverbruik aanzienlijk. Bovendien zijn stedelijke woningen gemiddeld kleiner dan op het platteland en is het aantal inwoners per hectare het hoogste van het land. Daarbij profiteren de vele bewoners van hoogbouw en bovenwoningen van elkaars stookwarmte als het gaat om gasverbruik. Dit zorgt dat warmte niet direct verloren gaat en scheelt flink in de portemonnee. Het particulier gasverbruik ligt dan ook 14% lager dan gemiddeld in Nederland. Ook als rekening wordt gehouden met de toepassing van stadsverwarming (6% van de huishoudens) is het verschil nog altijd evident.

Zowel Den Haag als Rotterdam hebben zich uitgesproken om in 2040 CO₂-neutraal te zijn en dus een volledig duurzame economie na te streven. Vooral Rotterdam wil zich bijvoorbeeld met de stimulering van elektrisch vervoer profileren als voorloper. Zo legt de Maasstad een basisnetwerk met oplaadpunten aan en kan iedereen met een elektrische auto een beroep doen op een subsidieregeling. Op die manier is het de bedoeling om eind 2014 zo'n 1.000 oplaadpunten voor auto's in Rotterdam te hebben. Hoewel Zuid-Hollanders hun steentje kunnen bijdragen, zal de belangrijkste inspanning in de Rijnmond van het bedrijfsleven moeten komen. Maar liefst 85% van de het energiegebruik hangt immers samen met de industrie. Het is dan ook ambitieus dat stad en haven de CO₂-uitstoot met het Rotterdam Climate Initiative in 2025 met de helft willen reduceren.

Energieverbruik Noord-Hollandse huishoudens op verschillende fronten onder gemiddeld

Noord-Hollandse huishoudens zijn geen grote energieverbruikers. De consumptie ligt met 1.324 m³ gas en 3.270 kWh elektriciteit per woning op jaarbasis op ruim 90% van het landelijk niveau. Weliswaar bestaat een hoog percentage van bijna 72% van huishoudens uit één of twee personen, en is het woonoppervlak met 104 m² relatief klein (gemiddeld 124m²). Ook zijn vrijstaande woningen met, in potentie, veel warmteverlies in de minderheid. Mensen uit de Kop van Noord-Holland reizen wel veel, maar dit wordt gecompenseerd door de zuidelijke helft, waar de woonwerkafstanden kleiner zijn. Bovendien is het openbaar vervoer in en rond de Metropoolregio Amsterdam goed ontwikkeld en populair. Op brandstofverbruik scoren Noord-Hollanders hierdoor ook relatief goed.

Figuur 3 Vervoerskilometers per inwoner (2011)

Bron: CBS, bewerking ING Economisch Bureau

Noord-Holland kent geen alomvattende energiedoelstelling op provincieniveau, maar er is wel aandacht voor duurzame energie. Met de opzet van het 'Participatiefonds duurzame economie' investeert de provincie de komende vijf tot tien jaar tot € 85 miljoen in duurzame projecten, waar ook particulieren van kunnen profiteren. Zo heeft de gemeente Alkmaar bijvoorbeeld een subsidieregeling voor zonnepanelen.

Wellicht dat de Noord-Hollandse ambitie om duurzaam te bouwen zoals in de wijk 'Stad van de Zon' in Heerhugowaard ook opgeld kan doen voor renovatie. Noord-Holland heeft het hoogste aandeel vooroorlogse woningen in de woningvoorraad (30%). Verder beschikken relatief weinig woningen over een energielabel (figuur 4) en is er nog potentie voor het inzichtelijk maken van het energieverbruik in woningen en het verbeteren van woningisolatie. De gemeente Amsterdam heeft zich dit met een regeling voor woningisolatie goed gerealiseerd. Dit is voor inwoners tegelijkertijd ook de beste besparingstip.

Utrechtse huishoudens geen grote energieverbruikers

In de provincie Utrecht ligt het energieverbruik van huishoudens niet op een hoog niveau. Utrechtse huishoudens zijn relatief zuiniger met gas dan met elektra. Het gemiddelde gasverbruik ligt met 1.350 m³ per woning ongeveer 7% onder het landelijk gemiddelde. Het elektriciteitsverbruik ligt juist net iets hoger (2%), op 3.332 kWh. De provincie heeft dan ook iets meer grote huishoudens met vier of meer personen dan landelijk. Utrecht is samen met Zeeland wel de enige provincie waar het elektragebruik per woning is afgenomen tussen 2004 en 2011: met 3%. Het lager dan gemiddelde gasverbruik ligt niet zozeer aan hoe groot Utrechtse woningen zijn of hoe oud de woningvoorraad is. Het feit dat 10% van de Utrechtse woningen stadsverwarming heeft (Utrecht stad, Houten, Nieuwegein) is de factor die het verschil maakt. Het verbruik van de derde grote energiebron van huishoudens, motorbrandstoffen, ligt in Utrecht op een gemiddeld niveau. Utrechters hebben weliswaar vaak een auto, maar maken per inwoner jaarlijks minder kilometers in de auto. Bovendien gaan Utrechters meer dan gemiddeld met het openbaar vervoer. Van alle provincies wordt in Utrecht het grootste aandeel van de reiskilometers per fiets

afgelegd. Provincie en gemeenten ondersteunen verschillende initiatieven gericht op energiebesparing en duurzamer energiegebruik, uiteenlopend van groengastankstations (7 stuks) tot zonne-energie, gericht op huishoudens, maar ook bedrijven. Er is dan ook nog veel winst te behalen met een betere benutting van (alternatieve) energiebronnen.

Zeeuwse huishoudens zuiniger met elektriciteit

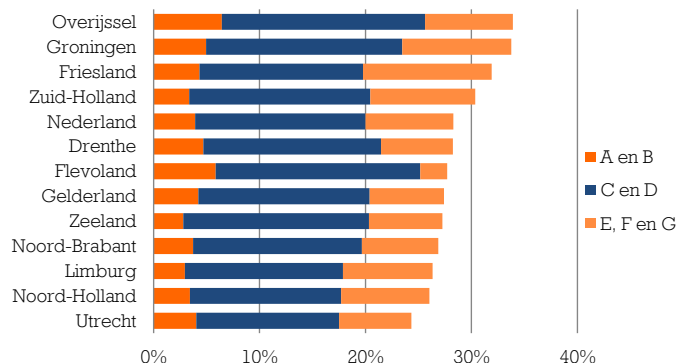
Wat betreft hun energieverbruik zijn Zeeuwse huishoudens maar ten dele zuiniger dan het landelijk gemiddelde. In Zeeland wordt per woning evenveel gas verstoekt als landelijk, wel is het elektraverbruik 5% lager dan gemiddeld. Het aantal gereisde kilometers wijkt weinig af van het landelijk gemiddelde. Mede door de beperktere beschikbaarheid van openbaar vervoer nemen Zeeuwen naar verhouding wel vaker de auto als er moet worden gereisd. Het gasverbruik in Zeeland (1.463 m³) is grotendeels in lijn met de landelijke gasconsumptie. Mede omdat de samenstelling van de woningvoorraad naar bouwjaar vergelijkbaar is. Door vergrijzing en ontgroening zijn er wat meer kleine huishoudens en wat minder grote, dit heeft vooral op het elektriciteitsverbruik (3.083 kWh) een gunstig effect. Zeeland is één van de drie provincies waar in 2011 het gas- en het elektraverbruik daalde ten opzichte van de periode 2004-2008.

Zeeland heeft verschillende mogelijkheden voor alternatieve energieopwekking. Zeeuwse windmolens leveren 11% van de totale productie van windenergie in Nederland. Verder kan de restwarmte van Zeeuwse industriële bedrijven worden gebruikt om te voorzien in de energiebehoefte van huishoudens en bedrijven. De afgelopen jaren is onder de noemer "Meer Met Minder" in Zeeland ruim €15 miljoen geïnvesteerd in verbetering van de woningvoorraad. Daarnaast verstrekken Zeeuwse gemeenten leningen voor duurzame particuliere woningverbetering zoals isolatie. De uitdaging voor het regionale bedrijfsleven is om in te spelen op de interesse bij woningeigenaren en om mee te denken over energie neutrale oplossingen in de bebouwde omgeving.

Friezen focussen meer op energiezuiniger woningen dan op beperking autogebruik

Het gasverbruik van de gemiddelde Friese woning is met 1.669 m³ in 2011 aan de hoge kant. De andere provincies in het hoge, koude Noorden presteren echter nog iets slechter. Ook de trendmatige teruggang van het gasverbruik is in Friesland, evenals in Groningen en Drenthe, minder hoog dan elders in het land. De Friese woningvoorraad is relatief oud (bijna de helft dateert van voor 1970) en veel woningen hebben een onzuinig label E, F of G (12%). Voor het bedrijfsleven liggen er dan ook duidelijke kansen bij het oppakken van renovatie en woningverbetering. In het kader van Fryslân Fernijt III is het project 'De Actieve Schil' gericht op energiebesparing in woningen. Hierbij wordt een warmteschild rond de woning aangebracht, gebruik makend van aardwarmte. Het elektriciteitsverbruik is met 3.066 kWh in 2011 overigens 7% lager dan gemiddeld.

Figuur 4 Aandeel woningen met een energielabel (als % van totale woningvoorraad, 2011)

Bron: CBS

Het autogebruik is gemeten in aantal vervoerskilometers (9.115 km per jaar) hoger dan gemiddeld. Friesland is na Drenthe de dunbevolktste provincie van ons land. De bebouwde oppervlakte voor woonfuncties is met 3,5% het laagste van heel Nederland (gemiddeld 6,8%). Reisaftstanden voor werk of andere doelen zijn daardoor veelal langer. Energiebesparing is uiteraard mogelijk als Friezen de auto vaker laten staan of met elkaar delen, maar ook door milieuvriendelijker te tanken.

Dat is goed mogelijk, want Friesland kent 12 tankstations voor groen gas, een in vergelijking met de rest van Nederland hoog aantal. Groen gas wordt geproduceerd uit afvalwaterslib en biomassa en zorgt voor circa driekwart minder CO₂ uitstoot. Opvallend is dat Friezen weinig gebruik maken van het openbaar vervoer, per inwoner 618 kilometers per jaar, 46% lager dan het Nederlandse en 60% lager dan het Groningse niveau. Investerings in het OV-netwerk werpen op lange termijn vruchten af wat betreft het efficiënter gebruik van energie. Friesland stopt dit jaar € 90 miljoen in een energiefonds, als onderdeel van een plan om de regionale economische groei aan te zwengelen. Hieruit financiert de overheid onder andere projecten op het gebied van duurzame energie.

Groter wonen betekent ook een grotere energiebehoefte in Limburg

Limburg is na Drenthe de provincie met naar verhouding de grootste woningen. Dit heeft ook zijn weerslag op het totale gas- en elektraverbruik per woning. Deze zijn relatief hoog, het gasverbruik (1.631 m³) ligt 13% hoger dan landelijk en het elektriciteitsverbruik ligt 6% hoger (3.479 kWh). Van de totale woningvoorraad (ruim 500.000 woningen) had in 2011 iets meer dan een kwart een energielabel. Ondanks dat Limburg relatief een wat oudere woningvoorraad heeft, zit men qua woningen met een energielabel E, F of G op het landelijk gemiddelde. Na Zuid-Holland kent Limburg de laagste mobiliteitsbehoefte per inwoner. Wel wordt er iets meer gebruik gemaakt van de auto en iets minder gefietst of gelopen. Het Limburgse energieverbruik per woning heeft zich in de laatste jaren relatief gunstig ontwikkeld. Zo is het elektraverbruik vrijwel gelijk gebleven terwijl er landelijk sprake was van een

lichte stijging. De daling van het gasverbruik tussen de periode 2004-2008 en 2011 was in lijn met het landelijk gemiddelde (-15%).

Voor het verbeteren van de energie-efficiëntie van de woningvoorraad voert de provincie in samenwerking met gemeenten en woningcorporaties actief beleid. Zo is er vanuit de provincie uit het "Limburg Energie Fonds" € 6 miljoen subsidie voor verbeteringen aan woningen van particulieren en huurders en € 1,7 miljoen voor de plaatsing van zonnepanelen bij huurders (Zonnig Limburg) beschikbaar gesteld.

Gelderse huishoudens gebruiken relatief veel energie

In Gelderland gebruiken huishoudens relatief veel energie. Met een gasconsumptie van 1.597 m³ per woning ligt het verbruik 10% hoger dan gemiddeld in Nederland. De Gelderse woningvoorraad wijkt qua ouderdom niet veel af van de rest van Nederland. Ook zit er weinig verschil in de verdeling van energielabels. Het hogere gasverbruik is vooral te wijten aan de gemiddeld grotere huizen en de lagere wintertemperatuur. Bovendien wordt nauwelijks gebruik gemaakt van stadsverwarming, al zullen in 2015 14.000 Nijmeegse woningen op een warmtenet zijn aangesloten. Naast gas consumeren Gelderse huishoudens ook meer elektriciteit dan gemiddeld. Met 3.463 kWh is het verschil ten opzichte van het Nederlandse gemiddelde (6%) wel kleiner dan voor gas. Het hogere elektragebruik komt vooral door het hoge aandeel grote huishoudens (4 of meer personen). Gelderlanders lijken ook wat meer brandstof te gebruiken, hoewel het autobezit nauwelijks afwijkt van het Nederlandse gemiddelde. Per inwoner wordt jaarlijks ruim 12.000 kilometer gereisd, waarvan ruim driekwart per auto. Als ze de auto laten staan, is de fiets het populairste alternatief, gevolgd door de trein.

Naast vervoer en wonen, dragen ook andere gebouwen, zoals winkels, ziekenhuizen en de grootste energieverbruiker zwembaden flink bij aan het provinciale energiegebruik. Gelderland telt veel zwembaden (245), ook relatief gezien (3 per 25.000 inwoners). Mede door de verkoop van het belang in energiebedrijf Nuon is de provincie in staat het programma energietransitie, gericht op de overstap van fossiele naar hernieuwbare energie, uit te rollen. Naast alternatieve bronnen zoals bio-energie is ook efficiënter gebruik een speerpunt. Daarin is een cruciale rol weggelegd voor innovatie en de energie- en milieutechnologiesector.

Overijsselse huishoudens gebruiken veel gas

De Overijsselse energieconsumptie ligt boven het Nederlandse gemiddelde. Vooral gas wordt relatief veel gebruikt. Met 1.652 m³ per woning gebruikt een Overijssels huishouden jaarlijks 14% meer dan gemiddeld. Overijsselse woningen zijn gemiddeld zo'n 5% groter, wat tot hogere stookkosten leidt. Ook de lagere temperatuur speelt een rol: in januari bijvoorbeeld is het doorgaans 2 tot 2,5 graden kouder in Overijssel dan in sommige delen van Zeeland. Het gemiddelde gasverbruik is er van alle provincies, op Groningen na, het minst hard gedaald de laatste jaren (-11% tegen -15% voor heel Nederland). Overijssel kent relatief veel met energielabel A- en B geclassificeerde woningen, maar stadsver-

warming is zeer beperkt aanwezig.

Het elektriciteitsgebruik ligt mede door het hogere aandeel huishoudens met 4 of meer personen iets boven het gemiddelde: 4% op 3.468 kWh per woning. Het brandstofgebruik levert ook een flinke bijdrage aan energieconsumptie. Driekwart van de bijna 12.000 gereisde kilometers per inwoner wordt per auto afgelegd (driekwart daar weer van als bestuurder). Fietsen en lopen zijn een relatief populair alternatief, terwijl trein en bus juist minder scoren. Binnen Overijssel bestaan verschillende initiatieven op het terrein van energie-efficiëntie. Zo is er de energiescan voor MKB, verenigingen en stichtingen, die maatregelen oplevert waarmee gemiddeld 10% kan worden bespaard op gebruik van gas en elektriciteit. Ook op het vlak van alternatieve energiebronnen wordt progressie geboekt. Het gebruik van zonnepanelen, gemeten in vermogen, is in Overijssel tussen 2008 en 2012 verzesvoudigd. De provincie wil dan ook in 2020 het aandeel hernieuwbare energie in de productie naar 20% hebben opgeschroefd ten opzichte van 5,7% in 2012. Dit kan niet alleen met een toename van het vermogen van alternatieve energiebronnen worden bereikt. Er is ook een efficiënter gebruik van energie voor nodig om de energievraag te doen dalen.

Energiek Groningen stopt veel geld en energie in besparing

In de drie noordelijke provincies is het gasverbruik per woning het hoogst. Deels komt dit door de gemiddeld grotere oppervlakte van woningen en doordat deze provincies gemiddeld de laagste temperaturen van ons land kennen. Het gasverbruik (in 2011 1.710 m³) is mede hierdoor ruim 15% hoger dan gemiddeld. Het elektriciteitsverbruik was in dat jaar met 3.075 kWh echter 7% lager dan het nationale gemiddelde. Dat in Groningen het aandeel eenpersoonshuishoudens (43%) het hoogst is van alle provincies draagt hieraan bij. Groningen kent de oudste woningvoorraad van het land (53% is gebouwd voor 1970, 28% zelfs voor 1945), maar telt - met Overijssel - wel het hoogste aandeel huizen met een energielabel (34%). Maar omdat het aandeel energielabels A en B achterblijft, is er nog meer winst in energie efficiëntie te behalen. Voor bouwondernemers en dienstverleners op het gebied van energie en milieu liggen hier kansen.

Het aantal personenauto's en bedrijfsvoertuigen is bovengemiddeld en het aantal gereisde kilometers per inwoner in Groningen (9.677) ligt alleen in Flevoland en Drenthe hoger. Groningers zijn overigens niet alleen met de auto zeer mobiel: ze zijn al koploper wat betreft gebruik van het openbaar vervoer (1.555 km per jaar) en fietsen en lopen (ook 1.555 km per jaar). Het doel van de stad Groningen is om in 2035 energieneutraal te zijn. Een sterke inzet van biomassa-, zonne- en windenergie zal hiertoe volgens plan moeten bijdragen. Op het gebied van windenergie produceert de provincie overigens al 870 miljoen kWh per jaar, 20% van de Nederlandse productie. Alleen Flevoland is nog productiever. Verder zet de stad Groningen flink in op energiebesparing. Stadgers kunnen al EHBE-cursussen (Eerste Hulp Bij Energiebesparing) volgen en energiescans laten uitvoeren. Zonatas.nl laat zien welke daken in de gemeenten Groningen en

Ten Boer geschikt en rendabel zijn voor het plaatsen van zonnepanelen. Gasunie en Gasterra zijn uiteraard economische factoren van betekenis voor zowel provincie als Rijk (de staat verdient jaarlijks zo'n € 10 miljard aan gas), maar zou ook het 'consuminderen' van energie meer onder de aandacht kunnen brengen. De noordelijke instellingen Energy Valley, Energy Academy Europe en Energy College kunnen hierbij een rol spelen door ondersteuning bij vermarkting van innovatieve technieken. Energy Valley investeert in de periode 2004-2018 naar verwachting € 8 miljard in energietransitie en -besparing. Hier liggen kansen voor regionale bedrijven die actief zijn in de industrie en bouw (technische innovaties en productie), zakelijke dienstverlening (marketing en advies) en onderwijs.

Flevolandse goed op weg, opgave ligt bij mobiliteit

Flevoland heeft een gunstige positie op het gebied van energieverbruik. Het gasverbruik per woning is het laagste van heel Nederland. Dat maar liefst 32% van de huishoudens stadsverwarming heeft, is hierin een factor, maar ook daarvoor corrigerend scoort de provincie goed. Dit is niet verwonderlijk aangezien de woningvoorraad in de jongste provincie van Nederland ook relatief nieuw en doorgaans beter geïsoleerd is. Opvallend is dat het stroomverbruik met 3.600 kWh per woning juist 10% hoger ligt dan gemiddeld. Dit komt vermoedelijk doordat de provincie veel jonge gezinnen kent, die een groter beroep doen op het elektriciteitsnet. Voordeel is wel weer dat hier vaker 3 of meer personen van profiteren, zodat het per persoon meevalt. Iets wat het energieprofiel van Flevoland negatief beïnvloedt is het reisgedrag. Met gemiddeld 10.400 km per inwoner maken inwoners van Flevoland naar verhouding de meeste autokilometers. De ingebruikname van de Hanzelijn van Lelystad naar Zwolle is een kans om het reizen per trein nog meer te promoten en daarmee het brandstofverbruik te reduceren. Ook is meer thuiswerken - wat ook in opkomst is in Flevoland - wat dit betreft een kans.

Als het gaat om alternatieve energiebronnen dan heeft Flevoland een reputatie hoog te houden. De provincie is al goed voor maar liefst 25% van de Nederlandse windenergieproductie en de opwekkingscapaciteit zal naar verwachting op termijn verdubbelen. Hiermee wil de provincie in 2020, afgezien van mobiliteit, energieneutraal worden. Het kan hierbij wellicht helpen om voor de stadsverwarming voor een groter deel over te schakelen naar bijvoorbeeld groen gas. Op dit moment wordt de stadsverwarming namelijk nog voor 2/3 uit gas en 1/3 uit de verbranding van biomassa (Lelystad) en restwarmte (Almere) gevoed.

Verbruik Brabantse huishoudens bovengemiddeld

Huishoudens in Noord-Brabant hebben naar verhouding een grotere energiebehoefte dan het landelijk gemiddelde. In 2011 was het gasverbruik per woning 1.515 m³ (5% hoger) en dat van elektriciteit 3578 kWh (9% hoger). Verder reizen Brabanders gemiddeld meer en pakken ze daarvoor wat vaker de auto. Dit resulteert in gemiddeld 9.236 autokilometers per persoon, 10% meer dan het landelijk gemiddelde (8.396 km). Dat het energieverbruik per woning hoger ligt

komt onder andere doordat woningen relatief groot zijn en ook het aandeel gezinnen met 4 personen is bovengemiddeld. Zowel het percentage woningen dat een energielabel heeft, als de verdeling van de labels wijkt weinig af van het gemiddelde. Ten opzichte van de periode 2004-2008 heeft de energiebehoefte van Brabantse huishoudens zich relatief gunstig ontwikkeld. Het gasverbruik daalde in Brabant het meest (met 18%) terwijl het elektraverbruik minimaal toenam. In het provinciale energiebeleid van Noord-Brabant spreekt men van het verbinden van activiteiten van het regionale bedrijfsleven en de winst die er bij huishoudens te behalen is. Bijvoorbeeld door te streven naar 200.000 elektrische voertuigen in Brabant in 2020 en de actieve betrokkenheid van het Brabants bedrijfsleven hierbij. Daarnaast heeft het ECN voor Brabant berekend dat 150.000 woningen tot 2020 geheel energieneutraal moeten worden gemaakt om de klimaatdoelstellingen in de provincie te realiseren. In geval van nieuwbouw zijn daarbij verschillende concepten voor handen die hierin voorzien (bijvoorbeeld de Brabant-woning of zogenaamde passiefwoningen). In de realisatie kunnen echter nog flinke stappen worden gemaakt door woningcorporaties, bouwbedrijven en gemeenten.

Energiebesparing door Drentse huishoudens nodig op drie fronten

Drenthe is de provincie met het hoogste gasverbruik per woning: 1.831 m³ in 2011. Bovendien loopt het gasverbruik minder snel terug dan in de meeste andere provincies. Hier is nog veel te winnen: zo komt stadsverwarming in Drenthe nog nauwelijks voor. Ook in Drenthe liggen er voor de bouwbranche volop kansen voor woningrenovatie. De woningen in Drenthe hebben de grootste oppervlakte in ons land (gemiddeld 20% groter). Drenthe heeft per inwoner ook relatief veel zwembaden (alleen Zeeland scoort nog hoger), een grootverbruiker van energie. Veel gemeenten hebben meer dan één zwembad. Het elektraverbruik is in deze provincie eveneens hoger dan gemiddeld. Van de woningvoorraad van bijna 220.000 woningen heeft 28% een energielabel, conform het nationale niveau. Circa 5% heeft een A- of B-label en dat is iets beter dan gemiddeld. De Drentse woningvoorraad is dan ook jonger dan die in geheel Nederland.

Drenthe kent het op één na hoogste aantal vervoerskilometers per inwoner. Ook het aantal personenauto's is bovengemiddeld. Deze hoge mate van mobiliteit komt grotendeels doordat Drenthe de dunbevolktste provincie is (0,8 huishoudens per hectare) en ook de geringste bouwdichtheid kent. Winst is te behalen als er meer mogelijkheden voor deelauto's komen. Greenwheels heeft bijvoorbeeld alleen twee locaties in Assen. Alle jongeren lijken minder autominded te worden en voor hen zou via apps en social media Peer2Peer gebruik (auto lenen of huren van plaatsgenoten) beter kunnen worden gefaciliteerd, vooral buiten de stedelijke gebieden. Voor regionale ICT-bedrijven is het een uitdaging om zo de mobiliteit op energievriendelijke wijze te bevorderen.

Meer weten?
Kijk op ING.nl/zakelijk
Of bel met

Rico Luman,
Regio-econoom
Noord-Holland, Zuid-Holland,
Flevoland
020 563 98 93

Henk van den Brink,
Regio-econoom
Groningen, Friesland,
Drenthe
020 563 95 06

Ferdinand Nijboer,
Regio-econoom
Overijssel, Gelderland,
Utrecht
020 652 34 50

Thijs Geijer,
Regio-econoom
Noord-Brabant, Limburg,
Zeeland
020 563 48 75

Wilt u nieuwe publicaties per e-mail ontvangen?
Ga naar ING.nl/economischepublicaties

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichthouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijk zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.